

the demands of this profession. The paper is focused on the characterization of content and institutional changes in the training of midwives in Slovakia, the conditions of their work and the development of the institutional framework for the exercise of this profession.

Kľúčové slová: pôrodné babice a asistentky; profesionalizácia, dejiny; Slovensko;

Keywords: Midwives; Professionalization; History; Slovakia;

Úvod

Pôrodné babice, neskôr špeciálne školené pôrodné asistentky, už stáročia zohrávajú dôležitú úlohu pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti rodičkám, šestonedielkam a novorodencom. Povolanie žien asistujúcich a pomáhajúcich pri pôrodoch patrí v histórii medzi spoločensky najviac oceňované profesie. Príprava pôrodných babíc bola u nás až do druhej polovice 19. storočia zabezpečená prevažne zaškoľovaním skúsenejšími babicami v prirodzenom prostredí, priamo pri ich praktickej činnosti. V druhej polovici 19. storočia sa táto situácia začala meniť, sčasti legislatívnymi zmenami, najmä však postupnou inštitucionalizáciou odbornej prípravy pôrodných babíc a asistentiek, ktorá bola determinovaná odbornými požiadavkami, ale aj zákonným zázemím a organizáciou zdravotníctva. Viedlo to k stále väčšej profesionalizácii vykonávania povolania pôrodných asistentiek a tento proces pokračoval a zintenzívnil sa celé nami sledované obdobie.¹

Pri spracovaní štúdie, predovšetkým v medzivojnovom období, sme vychádzali najmä z dobovej tlače a periodík, z legislatívnych noriem a prác odborníkov, ktorí sa danej problematike venovali v sledovanom období. Prínosná bola najmä obsahová analýza článkov v časopisoch *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek* a *Československá nemocnice*. Povoje období bolo sčasti spracované na základe archívneho materiálu z fondov Slovenského národného archívu v Bratislave.

Začiatky profesionálnej prípravy pôrodných babíc na Slovensku pred rokom 1918

S prvým pokusom o inštitucionalizáciu a systematizáciu prípravy pôrodných babíc v Uhorsku sa stretávame v 70. rokoch 18. storočia na Trnavskej univerzite, kde sa organizovali niekoľkotýždenné odborné kurzy. Tieto kurzy pokračovali aj po presťahovaní Trnavskej univerzity do Budína v roku 1777, kde odbornú prípravu školených pôrodných babíc zabezpečovala lekárska fakulta univerzity, avšak iba pre obmedzený počet frekventantiek. Prevažná časť pôrodných babíc naďalej získavala poznatky iba odovzdávaním skúseností priamo v praxi. Až v druhej polovici 19. storočia nadobúdala príprava pôrodných asistentiek charak-

¹ Odbornej príprave a podmienkam pôsobenia pôrodných asistentiek na Slovensku sa okrem nižšie citovaných článkov podrobnejšie venujú autorky aj v monografii FALISOVÁ, Anna, MOROVICOVÁ Eva. *Pôrodné asistentky a ošetrovatelky na Slovensku v rokoch 1918-1938*. Bratislava: VEDA, 2015, 272 s.

V Čechách a na Morave je problematika s vedeckou precíznosťou spracovaná v kolektívnej práci LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kufríkem a nadějí: Porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. století do poloviny 20. století*. Praha, 2019.

ter organizovanej a inštitucionalizovanej výučby, na ktorej participovali a neskôr aj prevzali odbornú garanciu lekári. Premyslenú koncepciu na vybudovanie siete odborných škôl pripravujúcich pôrodné asistentky v Uhorsku vypracoval koncom 60. rokov 19. storočia beckovský rodák, lekár Ján Ambro. Odborne školené pôrodné asistentky mali prispieť k odstráneniu jedného z najzávažnejších zdravotných a sociálnych problémov doby, extrémne vysokej dojčenskej aj pôrodnej úmrtnosti. Podľa tejto koncepcie sa začali budovať školy pre pôrodné asistentky v Bratislave, v Košiciach, v Nitre, v Rimavskej Sobote a v ďalších mestách Uhorska.² Činnosť týchto škôl pretrvala až do roku 1918. Pred rokom 1918 zabezpečovala vzdelávanie pôrodných asistentiek aj Prešovská nižšia pôrodnická škola, ktorá vznikla v roku 1900, svoju činnosť však ukončila ešte pred rokom 1910.³

Uhorský zákonný článok č. XIV z roku 1876 sprísnil kvalifikačné požiadavky pre výkon povolania pôrodnej asistentky a v tomto zmysle rozlišoval diplomované asistentky a tzv. ceduľové babice. Povolanie pôrodnej asistentky mohli vykonávať ženy, ktoré získali diplom absolvovaním riadneho kurzu na univerzite alebo na špeciálnej škole pre pôrodné asistentky. Ženy, ktoré bývali v obciach do 75 km od sídla univerzity alebo takejto školy, boli zákonom zaviazané do roku získať diplom, ináč nemohli pokračovať v svojom remesle. V obciach vzdialených viac ako 75 km od sídla postačovala tzv. ceduľa, teda doklad, ktorý babice získali po absolvovaní dvojmesačného kurzu zložením skúšky pred župným lekárom. Druhá forma (ceduľová) mala platiť len dovtedy, kým sa nedobudovala dostatočne hustá sieť škôl pre pôrodné asistentky. Diplomované asistentky mali prednosť pred ceduľovými pri zamestnávaní v službách obce. Ak sa usadili a začali pôsobiť v obci, kde dovtedy bola len ceduľová babica, táto musela do dvoch rokov získať diplom, ináč stratila kompetenciu.⁴

Odborná príprava pôrodných asistentiek v období vzniku Československej republiky

V prvých rokoch po vzniku Československej republiky sa odborná príprava pôrodných asistentiek realizovala na Slovensku v zmysle nariadení, ktoré určoval už spomenutý uhorský zákonný článok č. XIV z roku 1876 o verejnom zdravotníctve. Jeho platnosť pretrvala až do roku 1928.⁵ Na celom území novovzniknutého štátu zabezpečovalo inštitucionalizované vzdelávanie 8 škôl pre pôrodné asistentky, dobovo označované aj ako „*školy pre babice*“. Ich rozmiestnenie bolo

² MOROVICSOVÁ, Eva. Počiatky inštitucionálnej prípravy pôrodných asistentiek. In *Ošetrovateľstvo a pôrodná asistancia*, 2006, roč. 4, č. 1, s. 8-9.

³ PEKAŘOVÁ, Katarína. Niekoľko poznámok k dejinám vzdelávania babíc do roku 1918. In ROLLEROVÁ, Anna. *Dimenzie jazykového vzdelávania v nefilologických odboroch. (Tradícia a súčasnosť)*. Bratislava, 2013, s. 151-161.

⁴ 1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről. Dostupné na: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87600014.TV&targetdate=&printTitle=1876.+%C3%A9vi+XIV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>

⁵ FALISOVÁ, Anna. *Zdravotníctvo na Slovensku v medzivojnovom období*. Bratislava, 1999, 204 s.

z teritoriálneho hľadiska nerovnomerné.⁶ Na Slovensku to boli spomenuté školy pre pôrodné asistentky v Bratislave, v Košiciach, v Nitre a v Rimavskej Sobote. Líšili sa vo viacerých aspektoch, najmä podmienkami prijímania frekventantiek na štúdium, dĺžkou štúdia, ako aj spôsobom vykonávania záverečných skúšok. Napr. na školách v Nitre a v Rimavskej Sobote bola dĺžka štúdia len dvojmesačná, od frekventantiek sa nevyžadovala gramotnosť a záverečné skúšky sa nekonali pred komisiou. Tieto školy v danej dobe už nezodpovedali elementárnym požiadavkám na náročnosť a odbornosť prípravy, preto bola ich činnosť krátko po vzniku ČSR ukončená. Po ich zrušení odborné vzdelávanie pôrodných asistentiek na Slovensku zabezpečovali už iba dve školy so sídlom v Bratislave a v Košiciach. Pôrodné babice sa pripravovali pôvodne v rámci 5-mesačných kurzov⁷ ukončených skúškou pred odbornou komisiou. Na štúdium sa prijímali iba absolventky meštianskych škôl.⁸ Dĺžka štúdia na týchto školách sa neskôr predĺžila na deväť mesiacov, čo bolo reakciou na zvyšujúce sa nároky súvisiace s rozvojom pôrodnictva ako medicínskej disciplíny. Štúdium pôrodných babíc podporovali okresy, mestá i obce. Nemajetným študentkám sa poskytovala finančná podpora, prípadne im boli poskytnuté zľavy na školné poplatky a skúšobné taxy. Záujem o štúdium však prevyšoval možnosti týchto škôl.⁹ Odborný dohľad nad výchovou pôrodných asistentiek v Bratislave prevzali lekári Gynekologicko-pôrodníckej kliniky Univerzity Komenského pod vedením profesora MUDr. Gustava Müllera.¹⁰ Na Škole pre pôrodné asistentky v Košiciach prevzal odbornú garanciu riaditeľ školy a primár Gynekologicko-pôrodníckeho oddelenia MUDr. Otakar Frankenstein, ktorý zaviedol do prípravy pôrodných asistentiek špeciálne doplnňovacie kurzy zo slovenčiny. V učebnej osnove venoval väčšiu pozornosť starostlivosti o dojčatá.

V prvých rokoch existencie ČSR sa zachovalo aj rozdelenie pôrodných asistentiek do dvoch kategórií podľa zvyklostí v bývalom Rakúsko-Uhorsku. V praxi

⁶ MOROVICOVÁ, Eva. Profesionálna príprava a pôsobenie pôrodných asistentiek v prvej Československej republike. In BUJALIKOVÁ, Mária - PAVLÍKOVÁ, Ludmila. Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny. Martin, 2007, s. 199-205.

⁷ Teoretické vzdelanie bolo svojím rozsahom a zameraním pre kandidátky náročné. Pozornosť sa venovala výučbe pôrodnictva, anatómie, fyziológie, patológie, zdravotníctva, infekčných chorôb, ale aj základom ošetrovania a starostlivosti o dojčatá. Učebnú látku prednášal profesor a aby sa zlepšili študijné výsledky kandidátok, ktoré pred nástupom na štúdium absolvovali obecnú, často iba jednotriednu školu, zriaďovali sa paralelné kurzy, na ktorých prvý asistent niekoľkokrát opakoval prednášanú látku profesorom. Praktická príprava sa realizovala na pôrodníckom a gynekologickom oddelení, kde si osvojili základné postupy z ošetrovania pacientiek a základov sterilizácie a asepsy. Praktická príprava na pôrodníckom oddelení bola nedostatočná vzhľadom na obmedzený počet pôrodov, ktoré kandidátky počas praxe pod vedením skúsenej školskej pôrodnej babice a učiteľov na klinike odvedli. In FALISOVÁ, Zdravotníctvo na Slovensku..., s. 168-169.

⁸ Do kurzov sa najčastejšie hlásili vdovy, ženy robotníkov, strážnikov, železničných zriadencov, poštárov, baníkov, obuvníkov a nádenníkov.

⁹ BOKESOVÁ-UHEROVÁ, Mária. Dejiny zdravotníctva na Slovensku. Martin, 1989, 376 s.

¹⁰ MÜLLER, Gustav. Čsl. st. babická škola v Bratislavě. In MĚSKA, Adolf - ŠACHA A. Sborník vydaný Spolkom československých lekárov v Bratislave v príležitosti Valného shromáždenia Ú. J. Čsl. L. dňa 27.-29. júna 1925 v Bratislave. Príloha Bratislavských listov, sv. 1, 1925, s. 28-32.

tak pôsobili diplomované pôrodné asistentky, ktoré boli absolventkami 5-mesačných kurzov na školách pre pôrodné asistentky a ceduľové baby, ktoré navštevovali iba 2-mesačný kurz. Vzhľadom k tomu, že počet pôrodných asistentiek bol nepostačujúci, v praxi naďalej pôsobili aj ceduľové baby. Svoju profesiu mohli vykonávať iba v tých obciach, kde pôrodnícku prax nevykonávali diplomované pôrodné asistentky a ktoré ich postupne aj v praxi nahrádzali. Kontrolu činnosti pôrodných asistentiek vykonávali úradní lekári v zmysle nariadenia Ministerstva verejného zdravotníctva a telesnej výchovy (ďalej MVZaTV) č. 10 991/1925.¹¹

V medzivojnovom období v celom Československu naďalej pretrvával aj nedostatok verejných pôrodných ústavov a takmer 90 % všetkých pôrodov prebiehalo v domácnostiach iba za pomoci pôrodných asistentiek. Ich nerovnomerné regionálne rozloženie, ako aj nedostatočná odborná príprava mali výrazný negatívny dopad na riešenie možných komplikácií počas pôrodu v domácom prostredí, rovnako aj na odborné vedenie pôrodov. V niektorých mestách bol nadbytok pôrodných asistentiek, ale viaceré, najmä odľahlejšie vidiecke regióny ostávali pri vedení domácich pôrodov bez akejkoľvek odbornej pomoci. Zároveň mnohé pôrodné babice mali iba elementárne vedomosti o vedení pôrodov a dodržiavaní všeobecných zásad hygieny, čo len čiastočne mohlo vyvažovať – najmä pri komplikovaných pôrodoch – ich profesionálny cit a skúsenosti.¹²

Reforma vzdelávania pôrodných asistentiek

Snahy o skvalitnenie odbornej prípravy pôrodných asistentiek v medzivojnovom Československu nadväzovali predovšetkým na iniciatívy z českej časti republiky. Odborníci z oblasti medicíny, predovšetkým gynekológovia a pôrodníci od začiatku 20. rokov minulého storočia stále intenzívnejšie zdôrazňovali nevyhnutnosť reformy vzdelávania a odbornej prípravy pôrodných asistentiek, ako aj potrebu zavedenia modelu zahrnujúceho aj ich systematické ďalšie vzdelávanie.¹³ Východiskom týchto snáh bola kritika nepostačujúcej odbornej prípravy pôrodných asistentiek, krátka doba základného štúdia, ale aj úplná absencia tzv. opakovacích kurzov pre pôrodné asistentky pôsobiace v praxi.¹⁴ Iniciatívy zdôrazňujúce potrebu zmien v odbornej príprave pôrodných asistentiek vychádzali nielen z centrálnych orgánov, ale v nemalej miere priamo z klinickej praxe a viedli k reforme vzdelávania pôrodných asistentiek v medzivojnovom Československu.¹⁵

Mnohé podnety, názory a pripomienky k pripravovanej reforme vzdelávania pôrodných asistentiek boli publikované v časopise *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, ktorý vydávala stavovská organizácia Ústředná jednota pôrodných

¹¹ BOKESOVÁ-UHEROVÁ, *Dejiny zdravotníctva na Slovensku*, s. 280.

¹² PACHNER, František – BÉBR, Richard. *Učebnice pro porodní asistentky*. Praha, 1932, s. XIII.

¹³ WEISNER, Antonín. Vývoj stavu porodních asistentek v Československu. In *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek* (ďalej *Věstník*), 1923, roč. 11, č. 5, s. 3-4; 1923, roč. 11, č. 9, s. 8-11.

¹⁴ GÁLA, Cyril. Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R. In *Československá nemocnice*, 1936, roč. 6, č. 1, s. 7-12.

¹⁵ Univ. prof. Dr. Rubeška proti smíšenému systému. In *Věstník*, 1920, roč. 8, č. 1, s. 2-3; roč. 8, č. 2, s. 2-3. Pozri tiež: FALISOVÁ, Anna. *Vzdelávanie žien pre pôrodnícku prax (1918-1938)*. In BUJALKOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ludmila. *Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympozia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny*. Martin, 2007, s. 37-42.

asistentiek.¹⁶ Jedným z najaktívnejších propagátorov a priamych osnovateľov reformy vzdelávania bol český gynekológ a pôrodník František Pachner, ktorý sa podieľal aj na príprave súvisiacich zákonných predpisov.¹⁷ Okrem pripravovanej reformy vzdelávania vo vzťahu k pôrodníckej praxi presadzoval napr. potrebu zriaďovať pôrodnícke obvody a ich obsadzovanie úradnou cestou na základe odbornosti pôrodných asistentiek. Zároveň zdôraznil nutnosť vykonávať odborný dozor nad ich prácou, ktorý mali zabezpečovať vzdelávacie inštitúcie a štátne ústavy.¹⁸

Pregraduálne vzdelávanie pôrodných asistentiek

Výrazný posun v príprave pôrodných asistentiek v prvej ČSR priniesol zákon č. 200/1928 Sb. o pomocnej pôrodníckej praxi, o vzdelávaní a o výcviku pôrodných asistentiek, ktorý pozostával zo štyroch častí. V jednotlivých častiach sa pozornosť venovala pomocnej pôrodníckej praxi, vzdelávaniu a výcviku pôrodných asistentiek a trestným opatreniam.¹⁹ Zákon upravil dĺžku odbornej prípravy pôrodných asistentiek, ktorá sa predĺžila na 10 mesiacov a zaviedol nové pravidlá vydávania diplomov oprávňujúcich pôrodné asistentky k vykonávaniu pôrodníckej praxe.

¹⁶ Časopis *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek* vychádzal ako mesačník v českom a nemeckom jazyku od roku 1919. Vznikol spojením dvoch periodík, ktoré vychádzali pred rokom 1918 – Časopisu porodních babiček (1907) a Věstníka věnovaného zájmům porodních babiček (1912). Novovzniknutý časopis *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek* vydávala stavovská organizácia pôrodných asistentiek Ústředná jednota pôrodných asistentiek republiky Československej, pričom sa zachovalo jeho chronologické číslovanie ročníkov z predchádzajúceho obdobia. Časopis predstavoval spojenie ústredia s jednotlivými pobočkami a pôrodnými asistentkami priamo v klinickej praxi. Členenie rubriík časopisu sa v priebehu vydávania menilo, čo bolo podmienené stavom riešenia aktuálnych problémov stavovskej organizácie, celkovou spoločenskou situáciou, ako aj postojom samotných pôrodných asistentiek k riešeniu problémov a k činnosti ústredia organizácie. Bolí to napr. rubriky: Odborné články; Príspevky k plánovanej reforme vzdelávania pôrodných asistentiek; Správy o činnosti Ústrednej jednoty pôrodných asistentiek; Naše schôdze; Z praxe; Rôzne a iné. V súvislosti s reformou vzdelávania boli publikované viaceré príspevky. Uvádzame niektoré z nich: TRAPL, Jiří. O náprave pomoci porodnické. In *Věstník*, 1920, roč. 8, č. 1, s. 3-4; OSTRČIL, Antonín. O výchově akušerek. In *Věstník*, 1926, roč. 14, č. 7, s. 1-5; DLOUHÝ, Jaroslav. Výcvik a vzdělání porodních pomocnic. In *Věstník*, 1927, roč. 15, č. 2, s. 1-3; WEISNER, Antonín. Vývoj stavu porodních asistentek. In *Věstník*, 1923, roč. 11, č. 5, s. 3-4; č. 6, s. 2-5; č. 7-8, s. 3-5; č. 9, s. 8-11)... a ďalšie.

¹⁷ Vo *Věstníku* bola v rokoch 1921 a 1922 MUDr. F. Pachnerom publikovaná séria článkov k pripravovanej reforme vzdelávania pôrodných asistentiek, v ktorých bol prezentovaný Návrh zákona o akušerské pomoci. Súčasťou boli pripomienky, poznámky a návrhy odborníkov z klinickej praxe, predovšetkým prof. MUDr. V. Rubešku, MUDr. J. Průšku, prof. MUDr. G. Müllera, MUDr. O. Frankensteina, ale aj iných odborníkov. Návrhy a podnety sa dotýkali napr. pôsobnosti pripravovaného zákona na Slovensku aj v Podkarpatskej Rusi, organizácie školy, podmienok prijímania na štúdium, honorárov pôrodných asistentiek, sadzobníka za výkony.

¹⁸ PACHNER, František. Prevence v porodnictví. In *Československá nemocnice*, 1935, roč. 5, č. 1, s. 81-83.

¹⁹ ZÁKON č. 200/1928 Sb. o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic). In *Sbírka zákonů a nařízení státu československého*. Ročník 1928, částka 71, vydána dne 14. prosince 1928, s. 1202-1205.

V roku 1930 boli zriadené štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek. Ich zriadenie a pôsobnosť vymedzoval výnos č. 21 749 MVZaTV z 10. júla 1930.²⁰ V zmysle výnosu boli na území Slovenska zriadené 2 štátne ústavy: v Bratislave, v Košiciach, ďalší bol založený v Užhorode. Výučba v Bratislave a v Košiciach prebiehala v slovenskom jazyku, v ústave v Užhorode sa vyučovalo v „podkarpatoruskom“ (ukrajinskom) jazyku.²¹ Štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek boli zriaďované ako samostatné inštitúcie, prípadne boli pričlenené k štátnym nemocniciam alebo k liečebným a humanitným ústavom, ktoré mali gynekologicko-pôrodnické oddelenie. Ústavy boli samostatné hospodárske jednotky priamo podriadené vo všetkých smeroch MVZaTV. Riaditeľom štátneho ústavu bol vedúci lekár pôrodnice alebo gynekologicko-pôrodnického oddelenia, v ktorom prebiehal praktický výcvik žiačok.²² Predpisy o podmienkach pri prijímacích skúškach, o výške školných a skúšobných poplatkoch, o prospechových a o záverečných skúškach, ako aj o znení diplomu a sľubu pôrodných asistentiek vymedzovalo Vládne nariadenie č. 154 z 15. októbra 1929.²³

Žiadateľky o prijatie do niektorého zo štátnych ústavov pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek museli predložiť riaditeľstvu ústavu vlastnoručne napísanú žiadosť, ku ktorej mali pripojiť nasledujúce doklady: krstný alebo rodný list, doklad o československom štátnom občianstve, vysvedčenie „zachovalosti“, vysvedčenie úradného lekára, očkovací preukaz²⁴ a potvrdenie o znalosti vyučovacieho jazyka v príslušnom ústave.²⁵ Od žiadateľiek sa vyžadovalo aj potvrdenie o predchádzajúcom vzdelaní.²⁶

Prijímacia skúška, ktorá pozostávala z ústnej a písomnej časti, zisťovala všeobecné vedomosti uchádzačiek v rozsahu predpísanej látky pre 3 triedy

²⁰ BÉBR, Richard. Výklad předpisů o vzdělání a výcviku porodních asistentek. In Československá nemocnice, 1932, roč. 2, č. 5-6, s. 89-100.

²¹ V Čechách boli zriadené dva štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek, v Pardubiciach a v Liberci. Postupne sa zriaďovali štátne ústavy aj v iných mestách.

²² STRAKA, Jozef. O pôrodných asistentkách. In STODOLA, Ivan. Zdravotné predpisy na Slovensku. Martin, 1937, s. 101-103.

²³ VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ č. 154/1929 o podmínkách pro přijetí do státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a o zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu. In Sběrka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1929, částka 60, vydána dne 30. října 1929, s. 1223-1226.

²⁴ Podľa krstného alebo rodného listu sa kontroloval vek žiadateľky: žiadateľka musela mať viac ako 20 a menej ako 35 rokov. Úradný lekár vydal žiadateľke vysvedčenie o telesnej a duševnej spôsobilosti k výkonu pomocnej pôrodnickej praxe. Súčasťou vysvedčenia bolo aj potvrdenie o tom, že žiadateľka nie je gravidná. V očkovacom preukaze sa kontrolovala doba očkovania alebo preočkovania proti kiahňam, ktorá nemohla byť strašia ako 5 rokov.

²⁵ Znalosť jazyka sa mohla preukázať na základe vysvedčenia o absolvovaní meštianskej školy alebo verejného učilišťa v jazyku, v ktorom sa vyučovalo v danom ústave. Riaditeľstvo ústavu mohlo prijať kandidátky aj bez tohto potvrdenia, ak bola jasne preukázateľná znalosť vyučovacieho jazyka príslušnej kandidátky na základe jej predchádzajúceho pôsobenia v zamestnaní.

²⁶ Od žiadateľiek sa vyžadovalo vysvedčenie o úspešnom absolvovaní 3 tried meštianskej školy, alebo o absolvovaní 3 tried strednej školy, prípadne diplom o absolvovaní ošetrovateľskej školy. Tieto doklady mohla nahradiť prijímacia skúška.

meštianskej školy. Podľa smerníc sa k prijímaniu uchádzačiek na základe prijímacích skúšok malo pristupovať iba vo výnimočných prípadoch.²⁷ Odporúčali sa v prípade, ak sa na kurz neprihlásil dostatočný počet plne kvalifikovaných uchádzačiek. Prijímacia skúška nebola spoplatnená a konala sa pred komisiou. Členmi komisie boli riaditeľ štátneho ústavu pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek a dvaja učitelia meštianskej školy.²⁸ O prijatí uchádzačiek do kurzu rozhodoval riaditeľ ústavu podľa smerníc vydaných MVZaTV.²⁹

Učebná osnova obsahovala zoznam vyučovacích predmetov, ich obsahové zameranie a hodinové dotácie, predpisy o rozdelení vyučovacej doby, predpisy o praktickom výcviku kandidátok a predpisy o klasifikácii a skúškach.³⁰ Obsahovala aj prehľad týždennej hodinovej dotácie jednotlivých predmetov, zoznam a minimálny požadovaný počet najdôležitejších praktických výkonov, ktoré musela kandidátka vykonať počas kurzu a doložiť to potvrdením. Učebná osnova v období konštituovania ústavov bola iba dočasná a už vtedy sa zvažovalo o jej dopracovaní na základe prvých skúseností z realizácie kurzov. Súčasťou príloh vládneho nariadenia 154/1929 bol aj vzor vysvedčenia o absolvovaní záverečnej skúšky. Školský rok³¹ bol rozdelený na tri obdobia. *Prvé obdobie* trvalo jeden mesiac. V úvodnej prednáške riaditeľ ústavu poskytol študentkám základné informácie o priebehu kurzu. Priestor bol venovaný zopakovaniu poznatkov pomocných náuk potrebných pre ďalšie vyučovanie. Na záver skladať študentky prvú prospechovú skúšku. Obsahom výučby bola náuka o asepse a antisepte, náuka o dezinfekcii tela a náuka o skladbe a činnosti ľudského tela s osobitným zreteľom na telo ženy. *Druhé obdobie* trvalo 8 mesiacov a bolo rozdelené do dvoch častí.³² V prvej časti boli do učebnej osnovy zaradené predmety zamerané na fyziologický priebeh tehotenstva, asistenciu pri ošetrovaní tehotných, rodičiek, šestonedieliek a pri ošetrovaní novorodencov a dojčiat. Súčasťou boli aj poznatky o poskytovaní prvej pomoci.³³ Obsahom druhej časti boli predmety zamerané na patologický priebeh tehotenstva, pôrodu a šestonedelia, ďalej

²⁷ Prijímacie skúšky predstavovali iba náhradu za plné predbežné požadované vzdelanie (absolvovanie 3 tried meštianskej školy) a slúžili k zisteniu intelektovej úrovne uchádzačky a jej predpokladov úspešne absolvovať prednášky pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek.

²⁸ Komisiu schvaľovalo na návrh riaditeľa ústavu MVZaTV po dohode s Ministerstvom školstva a národnej osvety (ďalej MŠaNO) na dobu 3 rokov.

²⁹ V prípade väčšieho počtu uchádzačiek, ktoré splňali kritériá pre prijatie do kurzu, sa uprednostňovali tie, ktoré sa písomne zaviazali, že po ukončení kurzu budú vykonávať pomocnú pôrodnícku prax v obciach, ktoré im určí zdravotná štátna správa. Prednosť sa dávala aj tým kandidátkam, ktoré boli vysielané na kurz na účet obce, v ktorých sa kandidátky rovnako zaviazali vykonávať pomocnú pôrodnícku prax.

³⁰ BÉBR, Výklad predpisů..., s. 89-100.

³¹ Podľa učebnej osnovy trval školský rok 10 mesiacov a začínal sa 1. septembra.

³² Prvá časť nemala trvať menej ako 4 mesiace, druhá časť obdobia mala trvať minimálne 3 mesiace. Riaditeľstvo štátneho ústavu mohlo odporúčanú dobu výučby jednotlivých častí predĺžiť, najviac však o jeden mesiac.

³³ K základným vyučovacím predmetom patrili: náuka o tehotenstve, pôrode a šestonedeli a o samostatnej pomoci pri nich; náuka o asistencii lekárovi pri ošetrovaní tehotných, rodičiek a šestonedieliek; náuka o samostatnom ošetrovaní novorodencov a dojčiat, ktorí nepotrebovali lekárske ošetrovanie; náuka o asistencii lekárovi pri ošetrovaní novorodencov a dojčiat a náuka o obecnom zdravotníctve a o prvej pomoci.

na charakteristiku, priebeh a liečbu gynekologických a pohlavných ochorení, ako aj na právne predpisy poskytovania pomocnej pôrodnickej praxe.³⁴ Druhé obdobie sa končilo ďalšími prospechovými skúškami. **Posledné, tretie obdobie** trvalo jeden mesiac a bolo určené na opakovanie učebnej látky z predchádzajúcich dvoch období. Nevyhnutnou súčasťou odbornej prípravy pôrodných asistentiek bol praktický výcvik, ktorý bol zameraný na rozbor kazuistík konkrétnych prípadov na gynekologicko-pôrodných oddeleniach.³⁵ Po uplynutí tretieho obdobia sa kandidátky podrobili záverečnej skúške, ktorá pozostávala z písomnej a ústnej časti.³⁶ Po úspešnom absolvovaní záverečnej skúšky a zložení sľubu sa pôrodným asistentkám vydal diplom oprávňujúci k ohláseniu a vykonávaniu pomocnej pôrodnickej praxe.³⁷

Podmienkou prijatia na štúdium bolo aj povinné ubytovanie frekventantiek v internáte ústavu.³⁸ Štúdium bolo spoplatnené. Školné poplatky za celú dobu výcviku predstavovali 300,- Kč, ktoré museli kandidátky zaplatiť pri prijatí. Okrem školného žiačky platili poplatky za ubytovanie a stravovanie, ktoré neboli v jednotlivých ústavoch jednotné. Výšku poplatkov určovalo MVZaTV po dohode s Ministerstvom financií.³⁹ Finančné náklady počas celého štúdia v priemere predstavovali 1 600,- Kč. Nemajetným študentkám mohla byť poskytnutá 50 % zľava alebo úplné oslobodenie od poplatkov na základe návrhu riaditeľa ústavu. Študentky, ktorým bola poskytnutá zľava alebo boli úplne oslobodené od povinných poplatkov, sa museli písomným reverzom zaviazat', že po ukončení kurzu budú vykonávať pomocnú pôrodnickú prax v rozsahu poskytovanej zľavy v mieste, ktoré im určí zemský úrad. V prípade, že takáto študentka bola z ústavu z vlastného zavinenia prepustená, bola povinná zaplatiť riaditeľstvu ústavu čiastku, ktorá jej bola počas štúdia poskytnutá.⁴⁰

Nevyhnutnou pomôckou pri vykonávaní pomocnej pôrodnickej praxe každej pôrodnej asistentky bola pôrodnická brašna. O vybavení pôrodnickej brašny pre absolventky kurzov ukončených v roku 1930-31 platil výnos MVZaTV

³⁴ V druhej časti boli do učebnej osnovy zaradené nasledujúce predmety: náuka o nevyhnutnej pomoci pri patologických prípadoch v tehotenstve, počas pôrodu a v šestonedelí; náuka o chorobách ženských rodidiel; náuka o pohlavných chorobách; náuka o zákonoch, nariadeniach a iných právnych predpisoch, ktoré sa vzťahujú k vykonávaniu pomocnej pôrodnickej praxe.

³⁵ Pri organizovaní kurzov sa v ranných a v dopoludňajších hodinách venovala pozornosť teoretickej výučbe, opakovaniu učiva a praktickým cvičeniam. V popoludňajších hodinách bol vytvorený priestor pre individuálnu prípravu kandidátok, počas ktorej mali možnosť osvojovať si praktické zručnosti na fantómoch a modeloch, ktoré boli prístupné v študovni internátu.

³⁶ Písomná časť záverečnej skúšky sa konala najneskôr 10 dní pred ústnou skúškou. Ústnu skúšku vykonávali frekventantky pred komisiou, ktorá bola zložená zo zástupcu MVZaTV, riaditeľa ústavu, prednášajúcich asistentov a ostatných členov učiteľského zboru.

³⁷ MOROVICSOVÁ, Profesionálna príprava..., s.199-205.

³⁸ Na pobyt v ústave si frekventantky museli priniesť stanovený počet osobných potrieb, šatstva a obuvi, ako aj stanovený počet bielych záster a bielych šatiek na hlavu potrebných pre praktický výcvik.

³⁹ Výška poplatkov v Bratislave a v Košiciach predstavovala 300,- Kč; v Užhorode 270,- Kč. Stanovená čiastka sa platila mesiac vopred.

⁴⁰ K žiadosti bolo potrebné doložiť výkaz o majetkových pomeroch študentky, jej rodičov, prípadne manžela. Tento výkaz musel potvrdiť politický úrad (okresný úrad, magistrát, mestské notárstvo) a oddelenie knihovníctva okresného súdu.

č. 23.803/31, podľa ktorého bola študentkám oslobodeným od školných poplatkov poskytnutá finančná podpora pri zabezpečovaní pôrodnickej brašny. Tento výnos bol v platnosti aj nasledujúce obdobie. Vybavenie brašny pre pôrodné asistentky definitívne vymedzoval výnos MVZaTV č. 10007 z 12. 5. 1932.⁴¹

Postgraduálne vzdelávanie pôrodných asistentiek

Ďalšou líniou reformy vzdelávania pôrodných asistentiek bolo zavedenie niektorých foriem postgraduálneho vzdelávania. Ich potreba vyplývala z postupného rozvoja medicínskej stránky pôrodnickej praxe, ale aj zo skutočnosti, že ani novozriadené štátne ústavy nemohli zo dňa na deň pripraviť dostatočne veľký počet pôrodných asistentiek odborne vzdelaných v súlade s dobovými požiadavkami. V pôrodnickej praxi ešte aj v 30. rokoch 20. storočia pôsobilo veľa tzv. ceduľových babíc.

Do prvých pokusov o zavedenie ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek sa aktívne zapájali ich stavovské organizácie zastrešené *Ústrednou jednotou pôrodných asistentiek*, ktoré na pravidelných schôdzach zabezpečovali odborné prednášky z pôrodnictva alebo iných lekárskejších odborov. Pravidelnú účasť všetkých pôrodných asistentiek na prednáškach však nebolo možné dosiahnuť z viacerých dôvodov. Častou príčinou neúčasti bola ich pracovná zaneprázdnenosť, prekonávanie vzdialeností, finančné náklady a ďalšie. V niektorých prípadoch dôvodom neúčasti bolo aj pohodlie samotných pôrodných asistentiek, nezáujem o odborný rast, či nechota získavať nové poznatky. Uvedené skutočnosti prispievali k prehlbovaniu vedomostných rozdielov medzi pôrodnými asistentkami, ktoré sa mohli a chceli zdokonaľovať a medzi tými, ktoré sa nemohli, ale často sa ani nechceli vzdelávať. Tento stav nepriaznivo ovplyvňoval všeobecnú úroveň pôrodnickej praxe v krajine.⁴²

Ďalšie vzdelávanie pôrodných asistentiek sa ujímalo len pozvoľna a narážalo na problémy aj z iných dôvodov. Určité limity a rezervy pri zabezpečovaní odborných prednášok sa vyskytovali aj na strane lekárov. Nie všetci prednášajúci sa snažili naplniť zámery tejto formy opakujúceho, doplnkového vzdelávania.

⁴¹ Výnos vymedzoval požiadavky na rozmery a materiál, z akého mala byť brašna zhotovená a jej vybavenie. Obsahom vybavenia mali byť nasledujúce pomôcky: plechová alumíniová krabica na uloženie a vyvarovanie prístrojov, mohla slúžiť aj ako umývadlo; 2 široké biele platené zásterky; biely platený čepiec; 2 ručníky; 1 m² nepremokavej látky; kliešte a pilník na nechty; 2 kefky na ruky (na mytie a dezinfekciu); 2 páry sterilných gumových rukavíc; holiaci strojček so 6 zásobnými čepiečkami; kovový irigátor (súčasťou 2 hadice so svorkami, červená na oplach rodidiel, čierna na klyzmu uložená v samostatnom puzdre); sklenená cievka s kefkou; 2 sklenené rektálne rúrky (pre dospelých a dojatá); detský balónikový irigátor; 2 gumové rektálne rúrky; 1 kovová a 1 sklenená cievka; 1 niklované rozkladacie nožnice na pupočník; 6 bielych 20 cm šnúrok na podviazanie pupočníka; 1 odsávač na hlien; 20 cm anatomická pinzeta; maximálny teplomer; vodný teplomer; krajčírsky meter; váha; drevený stetoskop; sklenená odmerka; skúmavka; dezinfekčný prostriedok aspoň na 10 dezinfekcií; 250 g liehu vo fľaši so zabrušenou zátkou; liekovka na 25 g Hoffmanových kvapiiek; niekoľko ampuliek s roztokom striebornej soli; 4 balíčky sterilnej vaty po 25 g v pôvodnom balení; 10 m sterilnej hydrofilovej gázy v pôvodnom balení; 2 hydrofilové 10 cm široké ovínadlá; denník; sadzobník; učebnica a inštrukcie; 6 gumových prstov k event. vyšetrovaniu konečníkom. In BÉBR, Výklad predpisů..., s. 97-98.

⁴² GÁLA, Poznámky k organizaci..., s. 8.

Pravidelným prednáškam lekárov často chýbala jednotnosť, zaujímavosť a pútavosť, mnohokrát dokonca i funkčnosť. V niektorých prípadoch sa lekári viac orientovali na výklad špecifických výkonov a nových postupov, s ktorými sa pôrodné asistentky v klinickej praxi nestretávali.

Významnú formu vzdelávania pôrodných asistentiek predstavovali kazuistiky a klinické prípady pravidelne zaraďované do rubriky *Pokračovacie kurzy Ústrednej jednoty pôrodných asistentiek* na stránkach časopisu *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*. Táto forma bola dostupná aj v odľahlejších a mestám vzdialených regiónoch. Konkrétny prípad sa podrobne opísal a v závere boli sformulované 3-4 otázky spolu s uvedenou kontaktnou adresou pre zasielanie odpovedí. V nasledujúcom čísle sa uverejnili správne odpovede, mená pôrodných asistentiek s najsprávnejšími odpoveďami, zároveň sa urobila analýza odpovedí a zdrojov, z ktorých pri vypracovaní úloh asistentky vychádzali.⁴³ Priestor pre vzdelávanie pôrodných asistentiek v praxi prinášala aj najrozsiahlejšia rubrika jednotlivých čísiel uvedeného časopisu – *Odborné články*. Z obsahového hľadiska ich môžeme rozdeliť na články, ktoré sa vzťahovali k reforme vzdelávania pôrodných asistentiek v Československu, približovali stav vzdelávania pôrodných asistentiek v zahraničí, značná časť však prinášala odborné informácie z klinickej gynekologicko-pôrodnickej praxe.⁴⁴

Významným dôvodom pre zavedenie postgraduálneho vzdelávania pôrodných asistentiek bola aj nedostatočná, resp. nekomplexná kontrola ich odbornej pripravenosti, ako aj kvality ich činnosti. Úradní lekári sa v rámci kontrolnej činnosti zameriavali na posúdenie vedomostnej úrovne a praktických zručností pôrodných asistentiek podľa inštrukcií MVZaTV č. 10 991/1925,⁴⁵ avšak vzhľadom na vysoký počet pôrodných asistentiek sa museli často obmedziť iba na kontrolu vybavenia pôrodnickej brašne, vedenie pôrodného denníka a hygieny rúk asistentiek.⁴⁶ Kontrolu činnosti pôrodných asistentiek okresný lekár zavýšil ich poučením o zásadách, ktoré mali v praxi dodržiavať. Prínos úradných dní pre zvyšovanie vedomostnej úrovne a zdokonaľovanie praktických zručností pôrodných asistentiek bol napokon minimálny, pretože „snaživé“ pôrodné asistentky pred ohláseným termínom kontrolnej činnosti doplnili, upratali svoj pôrodnic-ky kufor a venovali pozornosť hygiene rúk, aby tak eliminovali prípadné nedostatky. Na posúdenie kontroly práce pôrodných asistentiek slúžilo aj povinné hlásenie „horúčky omladnic“. Vykonávanie kontroly práce pôrodných asistentiek

⁴³ Napr. *Věstník*, 1920, roč. 8, č. 1, s. 1-2; 1920, roč. 8, č. 2, s. 1-2 a ďalšie.

⁴⁴ Napr. v roku v roku 1935 v jednotlivých číslach časopisu *Věstníka* boli publikované znenia prednášok, ktoré odzneli na členských schôdzach, aby sa s nimi mohli oboznámiť aj pôrodné asistentky, ktoré sa členských schôdzí nezúčastňovali. V správe o činnosti stavovskej organizácie (*Valná hromada ÚJPA*) bol uvedený prehľad prednášok, ktoré odzneli na členských a výborových schôdzach, ktoré sa konali 1 x mesačne. Boli to nasledujúce príspevky: OSTRČIL, Antonín. O bezbolestném porodu; HNÁTEK, L. Jaká poranění ohrožují dítě za porodu; VEVERKA, [?]. O sterilitě. O důležitosti vody plodové; LUSKA, [?]. Reumatismus u dětí; DOSTÁLOVÁ, [?]. O vedení porodu v domácnosti. SEITZ, Č. O chorobách kůže kojenců, ekzémech či ouročkách; BAUDIŠ, Pavel. Reumatismus a srdce; MOUDRÝ, [?]. O vlivu sportu, zaměstnání a stáří na porod; ŠRÁMKA, [?]. O horečce omladnic. In *Věstník*, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

⁴⁵ BOKESOVÁ-UHEROVÁ, *Dejiny zdravotníctva na Slovensku*, s. 280.

⁴⁶ GÁLA, *Poznámky k organizaci...*, s. 8.

zdôrazňoval aj František Pachner. Podľa jeho odporúčaní túto činnosť mali zabezpečovať štátne ústavy pre vzdelávanie pôrodných asistentiek.⁴⁷

Systematizovaný spôsob ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek v podobe opakovacích kurzov zaviedol až Zákon č. 200/1928 Sb. o vzdelávaní a o výcviku pôrodných asistentiek.⁴⁸ Pôvodná myšlienka zriadiť jediný centrálny opakovací kurz s celoštátnou pôsobnosťou narážala na viaceré problémy. K dôležitým diskutovaným otázkam patrili: na ktorom ústave pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek má byť zriadený celoštátny opakovací kurz, z akých zdrojov sa budú hradiť finančné náklady spojené s realizáciou kurzov a pod. Odborníci sa skôr prikláňali k zriadeniu opakovacích kurzov na už existujúcich štátnych ústavoch, kde za odbornú úroveň pôrodných asistentiek zodpovedali vedúci ústavov. V prípade pôrodných asistentiek, ktoré pracovali samostatne, preberal zodpovednosť za ich odborný rast štát. Príprava koncepcie ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek bola dlhodobým procesom, pričom sa odborníci snažili vychádzať aj zo situácie v iných krajinách, kde sa ďalšiemu vzdelávaniu pôrodných asistentiek venovala pozornosť už od začiatku 20. storočia.⁴⁹

Pre Československo sa stali východiskovými predovšetkým skúsenosti s ďalším vzdelávaním pôrodných asistentiek v Rakúsku, včítane súvisiacich rakúskych zákonov a nariadení.⁵⁰ Opakovacie kurzy poskytovali rakúskym pôrodným asistentkám predovšetkým praktické vzdelávanie. Pôrodné asistentky sa povinne zúčastňovali opakovacích kurzov po uplynutí 5 rokov praxe. Kurzy zabezpečovali Ústavy pre vzdelávanie pôrodných asistentiek pravidelne raz za dva roky, prípadne aj častejšie. Opakovacie kurzy trvali minimálne 3 týždne a z hľadiska obsahovej štruktúry približovali predovšetkým praktické témy, *napr. pokyny pre prácu pôrodných asistentiek na pôrodnických a dojčenských oddeleniach; v poradniach pre matky a dojčatá*, kde pôrodné asistentky vykonávali služby. Súčasťou osnovy kurzov boli aj nové poznatky z pôrodnickej praxe, starostlivosti o matku a dieťa, príslušné zdravotnícke právne predpisy. Absolvovanie opakovacích kurzov bolo povinné.⁵¹ Neúčasť na kurze musela pôrodná asistentka hlásiť úradnému lekárovi a doložiť dôvod neúčasti a potom absolvovať nasledujúci opakovací

⁴⁷ PACHNER, Prevence v porodnictví, s. 82.

⁴⁸ ZÁKON č. 200/1928 Sb. o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic). In Sbíрка zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1928, částka 71, vydána dne 14. prosince 1928, s. 1202-1205.

⁴⁹ Napr. v Sasku ďalšie vzdelávanie pôrodných asistentiek zabezpečovali Ústavy pre vzdelávanie pôrodných pomocníc a Ženské kliniky v Drážďanoch a v Lipsku. Prebiehalo formou 14-denných opakovacích kurzov a pôrodné asistentky sa ich zúčastňovali každých 5 rokov. Finančné náklady spojené s realizáciou kurzov hradil štát. V Bavorsku sa pôrodné asistentky zúčastňovali pokračovacích kurzov raz za 10 rokov, prípadne na požiadanie úradu častejšie. Táto povinnosť sa vzťahovala až do dovŕšenia 55 rokov veku pôrodnej asistentky. Súčasťou ďalšieho vzdelávania boli aj pokračovacie učebné kurzy zamerané na starostlivosť o dojčatá. Vo Švajčiarsku absolvovali pôrodné asistentky opakovacie kurzy každých 7 rokov, ktoré trvali 7 dní a náklady hradil štát. Po absolvovaní kurzu vykonávala pôrodná asistentka skúšku pred zvláštnou komisiou.

⁵⁰ BÉBR, Výklad předpisů..., s. 98-99.

⁵¹ Pomocnice, ktoré pracovali vo verejných nemocniciach, pôrodniciach a na školách pre pôrodné asistentky, boli od absolvovania opakovacích kurzov oslobodené. Od účasti na opakovacích kurzov mohol príslušný zdravotný úrad oslobodiť aj tie pôrodné pomocnice, ktoré dosiahli vek 55 rokov a v minulosti úspešne absolvovali 3 opakovacie kurzy. U pôrodných pomocníc, ktoré

kurz. Počas opakovacích kurzov nesmeli pôrodné asistentky vykonávať pôrodnú prax. Po ukončení kurzu skladali skúšku pred členmi učiteľského zboru za účasti krajinárskeho zdravotného riaditeľa. O účasti na kurze sa viedla evidencia a potvrdenie o účasti sa zaevidovalo na diplome pôrodnej pomocnice.⁵² Na základe porovnania existujúcich foriem ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek v Rakúsku a iných európskych krajinách môžeme konštatovať, že najviac osvedčenou formou ďalšieho vzdelávania boli opakovacie kurzy, ktorých dĺžka trvania a frekvencia povinného absolvovania sa však v konkrétnych krajinách líšili. Na vtedajšie obdobie predstavovali najpriateľnejší spôsob zvyšovania odborného rastu pôrodných asistentiek a efektívne prispievali k skvalitňovaniu ich klinickej praxe.

Opakovacie kurzy pre pôrodné asistentky

Organizácia povinných opakovacích kurzov pre pôrodné asistentky v ČSR v medzivojnovom období vyplývala zo zákona č. 200/1928. Podrobné predpisy o opakovacích kurzoch vypracovalo MVZaTV v spolupráci s Ministerstvom sociálnej starostlivosti a MŠaNO. Zákon mal vyhovieť všeobecnej požiadavke, aby sa náležitým dozorom a vhodne ustanovenou korepetíciou a doplňovaním nových poznatkov a skúseností zabránilo negatívnemu javu, ktorý sa prejavuje tým, „že totiž porodní asistentky průběhem let v praxi degenerují; zvláště ony, jež jsou nedostatečně zaměstnány“ ... Tento negatívny jav sa netýkal iba zabúdania teoretických poznatkov, napr. v oblasti symptomatológie rôznych pôrodných nepravidelností a v šestonedelí, ale hlavne v tom: „že upadají do zlozvyků, nedbalosti a povrchnosti, zejména po stránce porodnické čistoty.“⁵³ Situácia bola naliehavejšia zvlášť na vidieku, kde boli všetky pôrody zverené iba pôrodným asistentkám, na pleciah ktorých spočívala aj zodpovednosť dodržiavania predpísaných odborných a hygienických postupov, čo bolo náročné vzhľadom na ich časovú vyťaženosť, prekonávanie neraz i veľkých vzdialeností medzi jednotlivými pôrodmi a pre iné okolnosti.⁵⁴ Návrhov na zlepšenie danej situácie bolo viacero: napr. poskytovanie informácií pôrodným asistentkám prostredníctvom odborných časopisov, prednášok v stavovských organizáciách a spolkoch, osobným usmerňovaním pôrodných asistentiek pôrodníkmi a úradnými lekármi. Najdôležitejším a najúčinnjším spôsobom riešenia situácie po predchádzajúcich skúsenostiach napokon bolo školenie pôrodných asistentiek v pôrodniciach, kde sa venovala pozornosť opakovaniu teoretických poznatkov a praktických zručností, rovnako aj poskytovaniu nových poznatkov.

sa podľa hodnotenia úradného lekára zvlášť osvedčili vo výkone svojho povolania, sa mohol časový úsek medzi jednotlivými opakovacími kurzami predĺžiť.

⁵² BÉBR, Výklad předpisů..., s. 41.

⁵³ PACHNER, František. Opakovací kursy pro porodní asistentky. In Československá nemocnice, 1934, roč. 4, č. 9, s. 236-242.

⁵⁴ Mnohé postupy, napr. umývanie a dezinfekciu rúk, úpravu lôžka, úpravu rodičky pred a po pôrode, starostlivosť o novorodenca, ošetrovanie šestonedielky, prípravu rodičky k operačnému zákroku, prípravu dezinfekčných prostriedkov a pod., nevykonávali pôrodné asistentky s takou presnosťou a dodržiavaním hygienických zásad, ako na začiatku svojej pôrodnickej praxe.

Zákonom č. 200/1928 Sb. (§ 9, odseky 3-4) bolo ustanovené, že: „každá porodní asistentka jest povinna po 5 letech od vydání diplomu počítajíc a pak po dalších 10 letech, anebo přerušil-li praxi, ať dobrovolně, či nuceně, nejméně na 3 léta, zúčastniti se opakovacích kursů. Při porodních asistentkách v § 3, odst.1 uvedených jest tyto lhůty počítati ode dne účinnosti tohoto zákona. Kromě toho jest každá porodní asistentka, u níž byly zjištěny vážné nedostatky vědomostí, povinna zúčastniti se opakovacího kursu mimo lhůty v předchozím odstavci uvedené“.⁵⁵

V prípravných diskusiách sa často vynárala otázka konkrétnej realizácie opakovacích kurzov a reálne možnosti vzdelávacích inštitúcií. Napr. v roku 1934 štátne ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek mali celkovú kapacitu 183 kandidátok. Pri celkovom počte asi 8 000 pôrodných asistentiek pôsobiacich v praxi, nebolo možné dodržať v plnom rozsahu kritériá pre absolvovanie pokračovacích kurzov vyplývajúcich z právnych úprav a teda zabezpečiť pre všetky pôrodné asistentky účasť na opakovacích kurzoch.⁵⁶ Z tohto dôvodu bolo nevyhnutné pristúpiť k výnimočným opatreniam, predovšetkým v začiatkoch uplatňovania právnych predpisov pre ďalšie vzdelávanie pôrodných asistentiek do praxe. Preto povinnosť zúčastniť sa opakovacích kurzov sa neuplatnila na všetky pôrodné asistentky.⁵⁷

Na druhej strane ani záujem praktikujúcich pôrodných asistentiek o ďalšie vzdelávanie nebol jednoznačný. O ich nedostatočnom záujme pravidelne sa zúčastňovať opakovacích kurzov čiastočne svedčí aj skúsenosť s realizáciou dobrovoľného týždenného kurzu na II. českej pôrodníckej klinike v Prahe v roku 1935, ktorý bol určený pre pôrodné asistentky pôsobiace v Prahe. Ako napísal o kurze vtedajší riaditeľ Štátneho ústavu pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek v Pardubiciach, MUDr. Cyril Gála, „praktickými asistentkami byl tak slabě navštíven, že by lavice povážlivě zely prázdnotou, nebýti porodních asistentek zaměstnaných na klinice. Jak vidět není příliš mnoho sebekázně, dobré vůle a smyslu pro mimořádné kladení si úkolů, když není v pozadí povinnost, uložená zákonem.“⁵⁸ Tento problém vyriešila až zákonom zavedená povinnosť zúčastňovať sa na opakovacích kurzoch. Pôrodné asistentky mali v zmysle predpisov zároveň povinnosť bývať počas opakovacích kurzov v internáte.⁵⁹

⁵⁵ ZÁKON č. 200/1928 Sb. o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic). In Sbíрка zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1928, částka 71, vydána dne 14. prosince 1928, s. 1204.

⁵⁶ PACHNER, Opakovací kursy..., s. 237.

⁵⁷ Opakovacích kurzov sa nemuseli zúčastniť tie, ktoré sa neprihlásili k pôrodníckej praxi, aspoň mesiac pracovali v štátnych ústavoch pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek ako školské pôrodné asistentky, v pôrodniciach, na pôrodných oddeleniach nemocnice a v sanatóriách; pôrodné asistentky, ktoré boli zamestnané v inštitúciách dobrovoľnej sociálnej a zdravotnej starostlivosti (napr. v rámci okresnej starostlivosti o mládež, v poradniach pre tehotné, pre deti a v zotavovníach) a nevykonávali priamo pôrodnú prax; choré alebo invalidné pôrodné asistentky boli od kurzov oslobodené iba vtedy, ak nevykonávali pôrodnú prax, pretože choroba a invalidita sa značnou mierou podieľali na porušovaní hygienických zásad pri vedení pôrodu; pôrodné asistentky staršie ako 55 rokov v prípade, že v predchádzajúcom období úspešne absolvovali 3 opakovacie kurzy.

⁵⁸ GÁLA, Poznámky k organizaci..., s. 10.

⁵⁹ Táto povinnosť sa zdôvodňovala tým, že kauzistické prípady sa nedajú v pôrodníctve napláňovať. Zároveň bolo nevyhnutné zaraďovať frekventantky kurzu do pravidelných služieb na pôrodných sálach a oddeleniach.

V prípravnom období sa uvažovalo o organizovaní pokračovacích kurzov počas prázdnin. Napokon ako najpriateľnejšia sa ukázala možnosť paralelnej organizácie kurzov v štátnych ústavoch pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek v priebehu školského roku, čo vytvorilo priestor aj pre prepojenosť vzdelávania pôrodných asistentiek z praxe s prípravou budúcich kandidátok pôrodnickej asistencie.⁶⁰ V roku 1934, v zmysle prijatých právnych úprav a výnimiek, sa výcvik v pokračovacích kurzoch v Československu týkal asi 570 pôrodných asistentiek.⁶¹ Finančné náklady spojené s ich absolvovaním hradil štát, vrátane ubytovania, pretože sa realizovali vo všeobecnom záujme a ich hlavným cieľom bolo zvyšovať odbornú úroveň praktikujuúcich pôrodných asistentiek a tak znížiť výskyt komplikácií pri poskytovaní zdravotnej starostlivosti tehotným ženám, rodičkám, šestonedielkam a novorodencom. Navyše mnohé pôrodné asistentky pochádzali z chudobných rodín a často boli aj ich jedinými živiteľkami. Zavedenie poplatkov za opakovacie kurzy nebolo teda vhodné, zvlášť v prvých rokoch ich zavádzania, pretože by ich pôrodné asistentky mohli vnímať ako nepriateľnú povinnosť a záťaž. Zároveň boli pôrodné asistentky motivované poskytnutím finančnej úhrady za ušlý zisk počas svojho pobytu na kurze.⁶²

Zaradenie pôrodných asistentiek na opakovacie kurzy zabezpečovali okresné úrady. Pri výbere konkrétnych pôrodných asistentiek do opakovacieho kurzu museli zohľadniť viaceré aspekty. Počet zaradených praktikujuúcich asistentiek do kurzu v určitom časovom období nemohol negatívne ovplyvniť vykonávanie pôrodnickej praxe. Dôležité bolo rešpektovať rovnomerné zaťaženie pôrodných asistentiek v teréne tak, aby poskytovanie pôrodnickej pomoci bolo plynulo zabezpečené. Zároveň sa do istej miery rešpektovali aj osobné záujmy jednotlivých frekventantiek. Výber a nahlásenie pôrodných asistentiek do opakovacích kurzov sa vykonávalo na základe dohody medzi okresnými lekármi a štátnymi ústavmi pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek. Podmienkou zaradenia do opakovacieho kurzu na konkrétnej vzdelávacej inštitúcii bolo vykonávanie pôrodnickej praxe, čím sa znižovali aj finančné náklady spojené s absolvovaním kurzov. Preto okresný úrad vypracoval zoznamy všetkých pôrodných asistentiek, ktoré pracovali v príslušnom okrese. Zoznam obsahoval základné údaje o pôrodných asistentkách.⁶³ Okresný úrad podľa stanovených kritérií vypracoval poradie pôrodných asistentiek pôsobiacich na určitom teritórii, na základe ktorého boli vysielané na opakovacie kurzy do príslušnej vzdelávacej inštitúcie. Zároveň rešpektoval aj opatrenia, ktoré vymedzovali podmienky, za akých boli pôrodné asistentky od opakovacích kurzov oslobodené. Z vypracovaného

⁶⁰ V jednom opakovacom kurze bolo 4-5 praktikujuúcich pôrodných asistentiek. Tento model realizácie opakovacích kurzov výraznejšie nezasahoval do pregraduálnej prípravy pôrodných asistentiek, činnosti ústavov a klinických pracovísk.

⁶¹ PACHNER, *Opakovací kursy...*, s. 237.

⁶² GÁLA, *Poznámky k organizácii...*, s. 10.

⁶³ Meno a priezvisko pôrodnej asistentky a jej bydlisko, dátum a miesto narodenia, štátnu príslušnosť, domovskú obec, rodinný stav, počet detí, záujem o typ výučbového jazyka, žiadosť o vykonanie opakovacích kurzov mimo bydliska, potvrdenie o predchádzajúcom absolvovaní pokračovacích kurzov (miesto a rok absolvovania).

zoznamu okresný lekár vyberal 2-3 pôrodné asistentky pre každý kurz.⁶⁴ Do zoznamu sa nezaraďovali pôrodné asistentky staršie ako 60 rokov aj napriek tomu, že sa na opakovací kurz hlásili dobrovoľne. Tento prístup bol podmienený vysokým počtom praktikujuúcich pôrodných asistentiek z nižších vekových kategórií, kde sa predpokladal vyšší prínos opakovacích kurzov pre prax.

Zoznamy prihlásených pôrodných asistentiek do opakovacích kurzov zasielal okresný úrad 3 mesiace pred ich termínom na príslušný štátny ústav. Rozhodnutie o zaradení pôrodných asistentiek do pripravovaných kurzov hlásil štátny ústav okresným úradom do 6 týždňov pred ich otvorením. Pôrodná asistentka musela byť informovaná o zaradení na opakovací kurz minimálne 5 týždňov pre jeho začatím, ako aj o mieste jeho konania. V prípade, že pôrodná asistentka nenastúpila na opakovací kurz, hodnotilo sa jej správanie ako zanedbanie zákonnej povinnosti. Takýto prístup sa sankcionoval finančnou pokutou, väzením, odobratím diplomu až zákazom vykonávať pôrodnú prax.⁶⁵

V prvých rokoch trvali opakovacie kurzy minimálne 3 týždne, pretože sa ich zúčastňovali ešte pôrodné asistentky, ktoré v rámci pregraduálnej prípravy absolvovali iba 5-mesačné kurzy a ktorých osnova a rozsah výučby nezodpovedali novej učebnej osnove 10-mesačných kurzov. Preto sa pozornosť venovala aj zaradeniu tém, ktoré neboli obsahom učebnej osnovy v predchádzajúcej pregraduálnej príprave pôrodných asistentiek.⁶⁶ Pri príprave obsahovej štruktúry opakovacích kurzov bolo potrebné zohľadniť aj skutočnosť, že frekventantky si počas svojej pôrodnickej praxe upevňovali nielen žiaduce praktické zručnosti, ale osvojili si aj nesprávne postupy a zlozvyky.

Cieľom opakovacích kurzov bolo zopakovať predchádzajúcu učebnú látku, prezentovať nové poznatky⁶⁷ a odstraňovať zakorenené a zaužívané zlozvyky a povery. Výučba v opakovacích kurzoch bola teoretická a praktická. Celkový

⁶⁴ Do opakovacích kurzov sa prednostne zaraďovali pôrodné asistentky, u ktorých sa zistili vážne nedostatky vo vedomostiach, boli z predchádzajúceho kurzu vylúčené alebo sa opakovacieho kurzu ešte nezúčastnili. Prednosť sa dávala aj tým pôrodným asistentkám, ktoré sa do kurzov hlásili dobrovoľne a na ktoré sa vzťahovala povinnosť pravidelne sa zúčastňovať opakovacích kurzov.

⁶⁵ GÁLA, Poznámky k organizaci..., s. 11.

⁶⁶ K takýmto témam patrili napr.: hygiena a diätetika normálneho a nepravidelného tehotenstva, pôrodu a šestonedelia; podrobné vyšetrovanie ženy s fyziologickým priebehom tehotenstva, rodičiek a šestonedielok; rozpoznanie nepravidelného tehotenstva; sledovanie normálneho pôrodu vonkajším a vnútorným vyšetrením; sledovanie pôrodnických nepravidelností vonkajším a vnútorným vyšetrením a povinnosti pôrodnej asistentky pri uvedených stavoch; príčiny vzniku „horúčky omladníc“ a podiel ich zavinenia pôrodnou asistentkou; chránenie hrádze a ošetrovanie trhlín so zreteľom na profylaxiu gynekologických chorôb; venerické choroby a ich vplyv na plodnosť; etika pôrodnej asistentky a jej vzťah k lekárovi.

⁶⁷ Z *pomocných náuk* sa preto venovala pozornosť predovšetkým dodržiavaniu zásad asepsy a antisepsy pri jednotlivých postupoch, výbave pôrodnického balíčka, používaniu sterilných rukavíc. Z *kapitoly o normálnom pôrodníctve* sa pozornosť viac orientovala na zopakovanie zásad vedenia druhej a tretej pôrodnej doby a ošetrovanie šestonedielky, zdôrazňoval sa význam, ale aj nebezpečenstvo vnútorného vyšetrovania, možnosť a význam vyšetrenia konečníkom. Z *patologického pôrodníctva* sa dôraz kládol na diagnostiku a vedenie pôrodu pri úzkej panve, na symptomatológiu pri mimomaternicovom tehotenstve, výskyt a riešenie preeklamtických stavov a na povinnosti pôrodnej asistentky pri výskyte krčv u tehotnej ženy a pod.

počet teoretickej výučby predstavoval 68 hodín. Obsahom bola zhustená učebná osnova pregraduálnych 10-mesačných kurzov a predstavovala najdôležitejšie vedomosti a zručnosti potrebné pre vykonávanie pomocnej pôrodnickej praxe.⁶⁸ V opakovacích kurzoch sa venovala pozornosť aj *starostlivosti o zdravého novorodenca, umelej výžive, prípadne niektorým špecifickým ochoreniam, ako napr. lues, ble-norrhoea, krivica*, vzhľadom k tomu, že sa v 5-mesačných kurzoch pre pôrodné asistentky táto problematika preberala iba okrajovo.⁶⁹ Z ďalších tém sa pozornosť venovala užívaniu „kontracepčných“ prostriedkov, významu predmanželských poradní, rizikám umelého prerušenia tehotenstva a pod.⁷⁰

Realizácia praktickej výučby v opakovacích kurzoch spočívala v seminárnych rozhovoroch a v prezentácii a demonštrácii kazuistík. V rámci výučby sa frekventantky zúčastňovali aj realizácie gynekologických a pôrodných výkonov, podieľali sa na poradenskej práci a pod. Dôležitou zásadou praktickej výučby bolo viesť frekventantky k odstraňovaniu zlozvykov a k osvojovaniu si nových postupov, napr. k používaniu sterilných rukavíc, využívaniu nových pomôcok a techník a pod.⁷¹ Vedenie kurzov a vlastná realizácia praktickej výučby, vzhľadom k bohatým skúsenostiam frekventantiek z pôrodnickej praxi, si vyžadovala profesionálny a citlivý prístup lekárov.

V pokračovacích kurzoch pre pôrodné asistentky sa vo výučbe využívala rozsiahla, podrobne rozpracovaná a bohato ilustrovaná *Učebnica pre pôrodné asistentky* autorov Františka Pachnera a Richarda Bébra, odborníkov z oblasti gynekológie, pôrodníctva a práva. Učebnicu vydalo MVZaTV v roku 1932 v rozsahu 643 strán. Kniha bola prínosná aj svojou bohatou obrazovou názornosťou, obsahovala 284 obrázkov a 4 tabuľky. Lekársku časť napísal MUDr. František Pachner, administratívno-právnu problematiku spracoval JUDr. Richard Bébr. Lekárska časť pozostávala z nasledujúcich kapitol: *Pomocné náuky; Náuka o pôrodníctve; Náuka o dojčatách; O ženských chorobách a o pohlavnom živote ženy; Ošetrovatelské výkony a proá pomoc*. Kapitola *Pomocné náuky* obsahovala informácie o základných meraniach a vážení v gynekológii a pôrodníctve, o dodržiavaní hygienických zásad v pôrodníctve, o telovede s podrobnejším popisom rodidiel a ich funkcií. Kapitola *Náuka o pôrodníctve* tvorila súbor poznatkov o vývoji tehotenstva, tehotenských zmenách, pôrodníckom vyšetrení, dodržiavaní hygieny v tehotenstve a počas pôrodu, o fyziologickom priebehu pôrodu a šestonedelia, ako aj o nepravidel-nostiach v tehotenstve, počas pôrodu a v šestonedelí. Obsahom kapitoly *Náuka o dojčatách* boli poznatky týkajúce sa psychomotorického vývinu dojčaťa, ako napr. telesný vývin, výživa a dojčenie, uspokojovanie potreby spánku a hygieny, výchova dojčaťa, ale aj poznatky o ochoreniach v tomto období. V časti *O ženských chorobách a o pohlavnom živote ženy* autor zrozumiteľným spôsobom rozpracoval

⁶⁸ V učebnej osnove sa pozornosť venovala nasledujúcim okruhom: náuke o tehotenstve, pôrode a šestonedelí (30 hodín); náuke o dojčenskom období (15 hodín); náuke o ženských chorobách (15 hodín); pomocným náukám (6 hodín); zákonom a predpisom (2 hodiny).

⁶⁹ Rozšírenie týchto tém vyplývalo z prioritného záujmu znížiť dojčenskú úmrtnosť.

⁷⁰ PACHNER, *Opakovací kursy...*, s. 240.

⁷¹ Na základe prvých skúseností s realizáciou opakovacích kurzov sa postupne vyšpecifikoval obsahový rámec učiva tejto formy ďalšieho vzdelávania pôrodných asistentiek.

poznatky prevencie, diagnostiky a liečby ženských ochorení.⁷² Posledná kapitola *Ošetrovateľské výkony a prvá pomoc* obsahovala základné poznatky o jednotlivých ošetrovateľských postupoch a výkonoch, ako napr. o klyzme, cievkovaní, výplachu pošvy, používaní zábalov v liečbe, podávaní liekov a pod., ako aj poznatky o poskytovaní prvej pomoci. Súčasťou lekárskej časti boli kapitoly *Obecné zdravotníctvo* a *Verejné zdravotníctvo*, kde autor venoval pozornosť významu dodržiavania zásad osobnej hygieny, ako aj ďalším otázkam, napr. hygiene osídľovania, infekčným chorobám, ako šarlach, osýpky, záškrt, brušný týfus, kiahne, čierny kašeľ a ľudovým chorobám: tuberkulóze, rakovine a pohlavným chorobám. Autor lekársku časť učebnice doplnil o pôvodné ilustrácie profesora Oldřicha Kittricha. Administratívno-právna časť, rozpracovaná v 5 oddieloch, obsahovala zdravotnícke predpisy, prehľad organizácie zdravotníctva, súkromno-právnych a trestných ustanovení, ktoré sa týkali činnosti pôrodných asistentiek. Obsahom tejto časti bol aj výklad právnych noriem o pomocnej pôrodnickej praxi.⁷³

Po úspešnom absolvovaní opakovacieho kurzu pôrodná asistentka získala osvedčenie, ktoré sa evidovalo na diplome.⁷⁴ V prípade neúspešného absolvovania bolo rozhodnutie zaslané príslušnému okresnému úradu, ktorý pôrodnú asistentku vyslal. Pôrodná asistentka mala povinnosť prihlásiť sa na nasledujúci opakovací kurz, ktorého finančné náklady si hradila frekventantka už sama.

Uvedenie reformných zmien vo vzdelávaní pôrodných asistentiek do praxe však úplne neodstránilo nedostatok pôrodných asistentiek v niektorých oblastiach Slovenska, ktorý pretrvával počas celého medzivojnového obdobia a prirodzene aj počas existencie vojnovnej Slovenskej republiky. Snahou centrálnych orgánov bolo aspoň čiastočne riešiť túto situáciu zriadením krátkodobých kurzov. V zmysle obežníka krajiniského ústavu č. 2855/10/1939 sa pri Štátnom ústave pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek v Bratislave v rokoch 1939, 1940 a 1941 zriadili dva za sebou nasledujúce päťmesačné kurzy pre frekventantky. Na skrátene výcviky sa prijímali iba kandidátky z tých okresov, kde bol najväčší nedostatok pôrodných pomocníč a z obcí, kde nebola žiadna pôrodná pomocnica; prípadne osoby, u ktorých bol predpoklad, že po ukončení kurzu budú vykonávať profesiu pôrodných pomocníč v príslušných obciach. Prednosť mali uchádzačky, ktoré k prijatiu navrhla obec alebo okresný úrad a hradila ich náklady spojené so štúdiom.⁷⁵ Podmienky prijatia na štúdium boli zhodné

⁷² Ženským chorobám a pohlavnému životu ženy je venovaný IV. oddiel učebnice. Poznatky o patologických stavoch, napr. vývojových vadách rodidiel, nádoroch rodidiel, rakovine maternice, prsníka, ale aj používanie kontracepčných prostriedkov sú názorne ilustrované. Autori venovali pozornosť aj manželskému životu a jeho hygiene, napr. otázkam prvého pohlavného styku, vplyvu sexuality na psychický stav manželov, pohlavným chorobám a ich prevencii, plánovanému tehotenstvu a ďalším témam.

⁷³ PACHNER – BÉBR, ref. 12, 643 s. Pozri tiež BAUDIŠ, Pavel. Učebnice pro porodní asistentky. In Československá nemocnice, 1933, roč. 3, č. 1, s. 22-23.

⁷⁴ GÁLA, Poznámky k organizaci..., s. 11.

⁷⁵ Kandidátky mali povinnosť bývať a stravovať sa v ústave. Školné počas celej doby výcviku predstavovalo 150,- Ks, mesačný poplatok za ubytovanie a stravovanie 300,-Ks, ktorý sa hradil vopred. Poplatok za záverečnú skúšku predstavoval 100.-Ks. In GRACA, Ľudovít. Ako sa prijímajú kandidátky do školy pre vzdelanie a výcvik porodných pomocníč v Bratislave. Slovenský lekár, 1939, roč. 1, č. 6, s. 168-169.

s podmienkami pre 10-mesačné štúdium.⁷⁶ Zároveň sa v zmysle uvedeného zákona zriadil 1. 6. 1940 v Turčianskom sv. Martine Ústav pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek pre Pohronskú, Tatranskú a Šarišsko-Zemplínsku župu.⁷⁷

Vzdelávanie pôrodných asistentiek v povojnovom období

V povojnovom období vzdelávanie pôrodných asistentiek na Slovensku zabezpečovali Štátne dvojročné ústavy pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek v Bratislave, v Košiciach, v Turčianskom Sv. Martine a v Nových Zámkoch.⁷⁸ Zriaďovanie štátnych škôl pre pôrodné asistentky a štátnych zdravotných škôl vychádzalo z návrhu MŠaNO z 9. 10. 1947.⁷⁹ Vzhľadom k nedostatku pôrodných asistentiek v praxi prebiehali na školách súčasne aj 10-mesačné kurzy. Postupne sa rozširovali priestory príslušných vzdelávacích inštitúcií a realizovali sa viaceré stavebné úpravy.⁸⁰ V priebehu štúdia a po jeho ukončení frekventantky absolvovali dielčie, podielové a komisionálne skúšky. O stanovenie termínu skúšok žiadali jednotlivé ústavy Povereníctvo zdravotníctva, ktoré menovalo aj predsedu komisie. Ďalšími členmi komisie boli riaditeľ príslušnej školy a prednášajúci jednotlivých predmetov. Obsahové zameranie dielčích a komisionálnych diplomových skúšok na jednotlivých ústavoch vychádzalo z ich konkrétnych potrieb vo vzťahu k skladbe študentiek.⁸¹ O priebehu a výsledkoch dielčích, podielových

⁷⁶ Absolvovanie 3 tried meštianskej školy, vlastnoručne napísaná žiadosť o prijatie doložená potrebnými dokladmi. Pokiaľ sa v príslušných obciach nenachádzali kandidátky, ktoré absolvovali 3 roky meštianskej školy, alebo neboli schopné zaplatiť školné, skúšobnú taxu a výdavky spojené s ubytovaním a stravovaním; boli však inteligentné, zručné a prejavili záujem o štúdium, mohlo Ministerstvo vnútra Slovenského štátu na návrh okresného úradu povoliť výnimku od požiadavky absolvovania meštianskej školy v zmysle vládneho nariadenia 154/1929 Sb. Tieto kandidátky sa podrobili písomnej a ústnej prijímacej skúške.

⁷⁷ BOKESOVÁ-UHEROVÁ, Dejiny zdravotníctva na Slovensku, s. 281-282.

⁷⁸ Slovenský národný archív v Bratislave (ďalej SNA v BA), fond (ďalej f.) Povereníctvo zdravotníctva (ďalej PZd), krabica (ďalej k.) 388. Povereníctvo školstva, vied a umení, Bratislava, č. 224-9466/1947. Štátny ústav pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Košiciach – rozšírenie zo dňa 19. 6. 1947.

⁷⁹ SNA v BA, f. PZd, k. 329. Povereníctvo školstva, vied a umení, Bratislava, č. 125.441/1949-IV/1. Odborné školy pre ženské povolania, predbežné pokyny pre ich premenu – poučenie zo dňa 25. 5. 1949.

⁸⁰ Napr. Československý Štátny ústav pre vzdelávanie a výcvik pôrodných asistentiek v Košiciach plánoval v septembri 1947 zahájiť výučbu už v rozšírených priestoroch. SNA v BA, f. PZd, k. 388, č. j. 224-9466/1947. Štátny ústav pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Košiciach – rozšírenie zo dňa 19.6.1947.

⁸¹ Napr. na dvojročnej škole pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Košiciach boli obsahom dielčích skúšok I. ročníka v II. semestri v roku 1950 predmety: pôrodníctvo; náuka o chorobách detských; ekonómia; laboratórna technika; telesná výchova; jazyk ruský; jazyk vyučovací; infekčné choroby; fyzikálna liečba; masáže; náuka o ošetrovaní chorôb ušných, nosných a krčných; náuka o chorobách kožných a pohlavných; náuka o chorobách duševných a psychológie; farmakológia; politická ekonómia. SNA v BA, f. PZd, k. 312, č. j. 169/1950. Zápisnica napísaná dňa 28. 6. 1950 o dielčích diplomových skúškach v I. ročníku, v II. semestri dvojročnej školy pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Košiciach.

V Štátnej škole pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Nových Zámkoch boli obsahom dielčích diplomových skúšok v roku 1950 predmety: fyziológia; anatómia; mikrobiológia; patológia; hygiena; náuka o výžive, diete a diétne varenie; laboratórna technika; psychológia

a komisionálnych diplomových skúšok a o odovzdávaní diplomov posielali jednotlivé školy hlásenia Poverenictvu zdravotníctva.⁸²

Aj napriek paralelne prebiehajúcej odbornej prípravy na školách pre pôrodné asistentky formou dvojročného štúdia a 10-mesačných kurzov, bol v praxi naďalej nedostatok kvalifikovaných pôrodných asistentiek. Preto ministerstvo zdravotníctva prijalo rozhodnutie, aby sa v školských rokoch 1949/50 – 1951/52 navýšili počty tried v jednotlivých školách pre pôrodné asistentky.⁸³ Na prechodné obdobie sa v školskom roku 1949/50 aktivovalo štúdium pôrodných asistentiek aj na vyšších sociálno-zdravotných školách a na dvojročných ošetrovateľských školách.

Vyššie sociálno-zdravotné školy vznikli z dvojročných štátnych odborných škôl pre ženské povolania v zmysle zákona č. 95/1948 a zabezpečovali vzdelávanie mladých žien v oblasti sociálnej a zdravotnej starostlivosti.⁸⁴ Tieto školy boli zaradené medzi školy tretieho stupňa, mali spoločný dvojročný základ, po absolvovaní ktorého si mohli študenti vybrať jednu z vetiev pre ošetrovateľky, detské sestry, zdravotnícke pracovníčky, pôrodné asistentky, zdravotníckych a zubných laborantov. Podmienkou prijatia na štúdium bolo absolvovanie 4-ročnej strednej alebo meštianskej školy a dovŕšenie 17 rokov.⁸⁵ V rámci odbornej prípravy na sociálno-zdravotných školách sa pozornosť venovala nielen teoretickej výučbe, ale výrazne sa posilnila praktická zložka, kam spadali praktický výcvik v rozsahu 12-14 hodín týždenne, ako aj mesačné a dvojmesačné praktické výcviky počas prázdnin medzi postupmi do vyšších ročníkov.⁸⁶ Ako prvá vzdelávacia inštitúcia tohto typu na Slovensku bola Štátna vyššia sociálno-zdravotná škola v Nových Zámkoch, zriadená v roku 1948.⁸⁷ O rok neskôr vznikol tento typ škôl aj v iných

zdravého a chorého človeka. SNA v BA, f. PZd, k. 312, č. j. 54/1950. Žiadosť o vymenovanie člena skúšobnej komisie k dielčim diplomovým skúškam zo dňa 12.5.1950.

Na Štátnom ústave pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Bratislave obsahom komisionálnych skúšok absolventiek II. ročníka v roku 1950 boli nasledujúce predmety: pôrodníctvo a gynekológia; detské lekárstvo; hygiena a zdravotné predpisy. SNA v BA, f. PZd, k. 312, č. j. 117/1950. Termín komisionálnych skúšok – hlásenie zo dňa 5.5.1950.

⁸² SNA v BA, f. PZd, k. 312, č. j. 81/1950. Štátna škola pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Nových Zámkoch, Podielové diplomové skúšky – priebeh a výsledky zo dňa 2. 6. 1950.

SNA v BA, f. PZd, k. 312, č. j. 160/1950. Štátny ústav pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek v Bratislave, Odovzdanie diplomov zo dňa 8. 6. 1950.

⁸³ V školskom roku 1949/50 sa na Štátnych ústavoch pre vzdelávanie a výcvik pre pôrodné asistentky navýšil stav o 11 tried (Bratislava, Košice, Turčiansky Sv. Martin, Nové Zámky), v nasledujúcom školskom roku o 12 tried a v školskom 1951/52 o 3 triedy. SNA v BA, f. PZd, k. 325. Zápisnica zástupcov Poverenictva zdravotníctva a Poverenictva školstva, vied a umení zo 7. 3. 1949 o sociálno-zdravotnom školstve – navýšenie tried.

⁸⁴ Zákon č. 95/1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In Sbíрка zákonů a nařízení republiky československé. Ročník 1948, Částka 38, vydána dne 10. května 1948, s. 829-838.

⁸⁵ SNA v BA, f. PZd, k. 329, č. j. 125.441/1949-IV/1. Poverenictvo školstva, vied a umení, Bratislava. Odborné školy pre ženské povolania, predbežné pokyny pre ich premenu – poučenie zo dňa 25. 5. 1949.

⁸⁶ Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Nové Zámky (ďalej ŠAN, ANZ), fond (ďalej f.), SZŠ Nové Zámky 1930-2009 (ďalej SZŠ NZ 1930-2009), nespracovaný materiál (ďalej n. m.). ŠAN, ANZ, f. Zbierka výročných správ škôl Nové Zámky 1878–1959, usporiadané podľa rokov, n. m., V. výročná správa Vyššej sociálnej a zdravotnej školy v Nových Zámkoch za školský rok 1949–50, s. 8.

⁸⁷ OTRUBOVÁ, Jana – JANKECHOVÁ, Monika. História ošetrovateľského vzdelávania v meste Nové Zámky. In BEŤKOVÁ, Melánia – MATIŠÁKOVÁ, Iveta. Historické pohľady na vývoj ošetrovateľstva a ošetrovateľského vzdelávania. Trnava, 2010, s. 110-118.

mestách: v Bratislave, Banskej Bystrici, Košiciach, Levoči, Lučenci, Michalovciach, Nitre, Prešove, Trenčíne a vo Zvolene.

Vzdelávanie pôrodných asistentiek od školského roku 1950/51 postupne zabezpečovali zdravotnícke školy predovšetkým v tých mestách, kde súčasne pôsobili aj školy pre pôrodné asistentky, ktoré prevzali do svojej pôsobnosti. Boli zo zdravotnícke školy v Martine, v Nových Zámkoch, v Bratislave a v Košiciach. Z výročných správ zdravotníckych škôl za roky 1953-1958 sme zistili, že odbor pôrodná asistancia bol aktivovaný po roku 1950 na týchto školách: Zdravotnícka škola v Martine v školskom roku 1950/51 prevzala do svojej pôsobnosti Štátnu dvojročnú školu pre vzdelanie a výcvik pôrodných asistentiek, na ktorej ešte prebiehali aj 10-mesačné kurzy a od školského roku 1953/54 bolo aktivované 2-ročné štúdium v študijnom odbore pôrodná asistancia. Na Zdravotníckej škole v Nových Zámkoch bol daný odbor zriadený v školskom roku 1952/53 a v školskom roku 1954/55 štúdium ukončilo 13 pôrodných asistentiek. V nasledujúcom období už v tomto odbore štúdium na Zdravotníckej škole v Nových Zámkoch neprebiehало. Štúdium pôrodných asistentiek niekoľko rokov zabezpečovala aj Zdravotnícka škola v Bratislave na Nedbalovej ulici, kde bolo štúdium aktivované v roku 1952 a pretrvalo do roku 1955. Od roku 1953/54 bolo štúdium pôrodných asistentiek aktivované na Zdravotníckej škole v Košiciach a jeden cyklus štúdia prebehol aj na Zdravotníckej škole v Michalovciach.⁸⁸

V ďalšom období už odborná príprava pôrodných asistentiek prebiehala na zdravotníckych školách, ktoré v roku 1953 prešli pod odbornú gesciu štátnej zdravotnej správy Ministerstva zdravotníctva a pedagogické vedenie škôl zabezpečovalo Povereníctvo školstva a osvetu.⁸⁹ Štúdium na stredných zdravotníckych školách sa predĺžilo výnosom ministra zdravotníctva na základe vládneho nariadenia č. 80/1955 z 3 na 4 roky od 1.9.1955 počínajúc prvými ročníkmi a končilo sa absolvovaním maturitných skúšok.⁹⁰

Posledná zmena v koncepcii vzdelávania pôrodných asistentiek v sledovanom období nastala v školskom roku 1957/58. Na zdravotníckych školách bolo aktivované jednoročné štúdium pôrodných asistentiek pre absolventov jedenásťročných stredných škôl a pre absolventov národných škôl štvorročné štúdium. Obom formám štúdia boli prispôsobené učebné osnovy.⁹¹ Pre jednoročné štúdium bola vypracovaná učebná osnova v rozsahu 1550 hodín a z celkového počtu

⁸⁸ SNA v BA, f. PZd, k. 324, č. j. II/5-17882/58. Povereníctvo zdravotníctva. Vývoj zdravotníckych škôl od r. 1953.

⁸⁹ SNA v BA, f. PZd, k. 329, č. j. 31-13277/1953. Povereníctvo školstva a osvetu. Prevzatie zdravotníckych škôl do štátnej zdravotnej správy zo dňa 30.4. 1953.

SNA v BA, f. Povereníctvo školstva (ďalej PŠk) k. 474, č. j. II/31-16 064/55. Usporiadanie zdravotníckych škôl, majetkovo-právne pomery zo dňa 16. 4. 1955.

⁹⁰ SNA v BA, f. PZd, k. 324, č. j. ŠK 6212-24. 4. 1957. Osnovy čtyřletého studia na zdravotníckych školách a učební plány jednoletého studia. Zprava pro kolegium ministra zdravotnictví o učebních plánech a osnovách na zdravotníckych školách ze dne 24. 4. 1957.

⁹¹ SNA v BA, f. PZd, k. 324, č. j. ŠK 6212-24. 4. 1957. Osnovy čtyřletého studia na zdravotníckych školách a učební plány jednoletého studia. Zprava pro kolegium ministra zdravotnictví o učebních plánech a osnovách na zdravotníckych školách ze dne 24. 4. 1957.

hodín pre praktickú prípravu bolo vyčlenených 600 hodín – pre praktický výcvik 310 hodín a pre prázdninovú prax 290 hodín.⁹²

Učebnú osnovu štvorročného štúdia pôrodných asistentiek tvorili všeobecno-vzdelávacie a odborné predmety. Niektoré zo skupiny všeobecných predmetov sa vyučovali v priebehu celého štúdia,⁹³ prírodovedné predmety boli zaradené do prvých dvoch ročníkov.⁹⁴ Do skupiny odborných predmetov vo všetkých ročníkoch boli zaradené predmety zdravotníckej nauky⁹⁵ a ošetrovateľská technika, organizácia zdravotníctva sa vyučovala v druhom a treťom ročníku, psychológia a pedagogika a zdravotnícka osвета v treťom ročníku. Praktický výcvik bol zaradený do posledných dvoch ročníkov s týždennou hodinovou dotáciou 13 hodín pre 3. ročník a 24 hodín pre 4. ročník.

Po roku 1958 sa stredné zdravotnícke školy stali organizačnou súčasťou inštitucionálneho systému Ústavov národného zdravia (ÚNZ). Praktický výcvik a odborná prax sa presunuli do zdravotníckych zariadení začlenených do ÚNZ. Školský zákon č. 186/1960⁹⁶ neprinesol výraznejšie zmeny v organizácii a štruktúre stredných zdravotníckych škôl. V zmysle právnej úpravy boli zaradené medzi stredné odborné školy, zostali v pôsobnosti ministerstva zdravotníctva a ingerencia v oblasti všeobecno-vzdelávacích predmetov a pedagogicko-organizačného zabezpečenia naďalej zostala v pôsobnosti ministerstva školstva a kultúry.⁹⁷ Na stredných zdravotníckych školách boli aktivované študijné odbory ako v predchádzajúcom období v zmysle vládneho nariadenia č. 77/1951, ktorého platnosť trvala do roku 1966.⁹⁸ V niektorých odboroch došlo k zmenám názvu, prípadne číselného kódu odboru. Študijný odbor pôrodná asistentka bol premenovaný na odbor ženská sestra a štúdium prebiehalo ako 2-ročné pomaturitné

⁹² Učebnú osnovu tvorili nasledujúce predmety: somatológia (70 hod.); mikrobiológia a epidemiológia (30); laboratórne metódy (16); patologická anatómia a fyziológia (46); hygiena (36); gynekológia (50); náuka o materstve (150); náuka o dieťati (80); vnútorné choroby (34); náuka o liekoch (30); náuka o výžive a dietetike (18); chirurgia a príbuzné odbory (40); transfúzna služba (12); fyzikálna liečba (20); infekčné choroby (18); kožné a pohlavné choroby (18); nervové ochorenia (18); psychiatria (16); psychológia a pedagogika (30); právne nauky (10); organizácia zdravotníctva (50); zdravotnícka osвета (28); ošetrovateľská technika (130).

⁹³ Slovenský jazyk; ruský jazyk a telesná výchova. Predmet písanie na stroji bol zaradený do 1. ročníka, politická ekonómia do 3. ročníka a predvojenská príprava do 1. a 3. ročníka.

⁹⁴ Matematika, fyzika, chémia, ale aj latinský jazyk a dejepis.

⁹⁵ Do súboru zdravotníckych náuk podľa jednotlivých ročníkov patrili:

1. ročník – biológia a stomatológia,
2. ročník – patologická anatómia a anatómia; mikrobiológia a epidemiológia; laboratórne metódy; infekčné choroby; náuka o liekoch; fyzikálna liečba a liečebný telocvik; náuka o výžive a dietetika; náuka o materstve; náuka o dieťati; vnútorné choroby,
3. ročník – náuka o materstve; gynekológia; chirurgia a príbuzné odbory; kožné a pohlavné choroby; transfúzna služba; hygiena
4. ročník – náuka o materstve; právne nauky; nervové choroby.

⁹⁶ ZÁKON č. 186/1960 o soustavě výchovy a vzdělávání. In: Sbíрка zákonů Československé socialistické republiky. Ročník 1960, Částka 82, vydána dne 28. prosince 1960, s. 465-652.

⁹⁷ MOROVICSOVÁ, Eva. Zdravotnícké školstvo na Slovensku od roku 1948 do druhej polovice 60. rokov 20. storočia. In: SLABOTÍNSKÝ, Radek. Medicína, farmacie a veterinární lékařství: kapitoly k dějinám a vybraným tématům. Brno, 2017, s. 58-70.

⁹⁸ VLÁDNE NARIADENIE č. 77/1951 o stredných zdravotníckych pracovníkoch. In: Zbierka zákonov Slovenskej republiky. Ročník 1951, zo dňa 11. septembra 1951.

kvalifikačné štúdium. V tejto podobe pretrvalo až do 90-tych rokov minulého storočia.

Záver

Príprava pôrodných babíc, neskorším označením pôrodných asistentiek na Slovensku prešla od začiatku medzivojnového obdobia po prvé desaťročia po 2. svetovej vojne závažnými zmenami. Odovzdávanie skúseností ako prvotná forma prípravy bola úplne vytlačená a všeobecne nahradená odbornými kurzmi, neskôr aj špeciálnymi školami, ktoré zabezpečovali profesionálnu prípravu so stále sa zvyšujúcimi odbornými nárokmi. Práve sieť týchto škôl vytvárala zázemie profesionalizácie nielen školskej prípravy, ale aj praktického vykonávania tohto povolania, včítane zmien spoločenského a odborného postavenia pôrodných asistentiek. Proces profesionalizácie bol podporený aj všeobecnými legislatívnymi a školskými predpismi, do ktorých sa premietli najmä odborné a stavovské požiadavky. Profesionalizácia prípravy pôrodných asistentiek sa postupne prejavovala v podobe pozitívneho vplyvu na kvalitu poskytovanej starostlivosti, ako aj na celkový zdravotný stav tehotných žien, rodičiek, šestonedielok i detskej populácie. Šlo samozrejme o pomalý proces, ktorý v medzivojnovom období bol brzdený najmä kapacitnými možnosťami, neskôr problémami, ktoré prinášala vojna a jej zdravotné, sociálne a hospodárske následky. Profesionálna príprava pôrodných asistentiek v povojnovom období prešla do rozširujúcej sa siete stredných zdravotníckych škôl. Zmenou koncepcie výučby bol odbor štúdia premenovaný a začal sa používať názov „ženská sestra“, čo zjavne korešpondovalo s niektorými zmenami kurikula, ale aj charakteru a orientácie samotného povolania.

V tejto štúdií sme sa venovali predovšetkým odborným, legislatívnym a inštitucionálnym podmienkam prípravy pôrodných asistentiek na Slovensku, ale nemenej dôležitý bol aj zdravotno-sociálny kontext, zdravotná a sociálna politika štátu v jednotlivých etapách vývoja.

Kým v prvej polovici 20. storočia prevládal v práci pôrodných asistentiek aspekt zdravotnej pomoci a podpory v domácom prostredí, v povojnovom období, najmä nástupom politiky socialistického zdravotníctva boli domáce pôrody vytlačané na perifériu. Koncom 50. rokov 20. storočia sa už väčšina detí rodila v nemocničných pôrodniciach.⁹⁹

Radikálne to zmenilo zameranie a náplň činnosti väčšiny pôrodných asistentiek, ktoré presunom miesta výkonu práce do nemocníc stratili aj dovtedajšiu autonómiu pri výkone povolania. Vplyv zdravotno-sociálnej politiky na obsah a zameranie odborného štúdia v jednotlivých vývojových etapách štátu by sa mohol stať predmetom ďalšieho historického výskumu s vyústením do porovnávacích a hodnotiacich štúdií, kde okrem odborného zdravotníckeho aspektu by vo výraznejšej miere boli prítomné aj spoločenské a sociálne aspekty prípravy a výkonu povolania pôrodných asistentiek.

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 2/0122/21 Hlavné vývojové trendy zdravotníctva na Slovensku od vzniku ČSR do roku 1968.

⁹⁹ LENDEROVÁ a kol., *Ženy s kufříkom a nadějí*, s. 371.

Zoznam použitých prameňov a literatúry:**Archívne pramene:**

Slovenský národný archív v Bratislave, fond Povereníctvo zdravotníctva

Slovenský národný archív v Bratislave, fond Povereníctvo školstva

Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Nové Zámky, fond SZŠ Nové Zámky 1930 – 2009

Štátny archív v Nitre – pracovisko Archív Nové Zámky, fond Zbierka výročných správ škôl Nové Zámky 1878 – 1959

Dobová tlač:

BAUDIŠ, Pavel. Reumatismuz a srdce. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

BAUDIŠ, Pavel. Učebnice pro porodní asistentky. In Československá nemocnice, 1933, roč. 3, č. 1, s. 22-23.

BĚBR, Richard. Výklad předpisů o vzdělání a výcviku porodních asistentek. In Československá nemocnice, 1932, roč. 2, č. 5-6, s. 89-100.

DLOUHÝ, Jaroslav. Výcvik a vzdělání porodních pomocnic. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1927, roč. 15, č. 2, s.1-3.

DOSTÁLOVÁ, [?]. O vedení porodu v domácnosti. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

GÁLA, Cyril. Poznámky k organizaci a administrativní přípravě opakovacích kursů pro porodní asistentky v C. S. R. In Československá nemocnice, 1936, roč. 6, č. 1, s. 7-12.

GRACA, Ľudovít. Ako sa prijímajú kandidátky do školy pre vzdelanie a výcvik porodných pomocnic v Bratislave. In Slovenský lekár, 1939, roč. 1, č. 6, s. 168-169.

HNÁTEK, L. Jaká poranění ohrožují dítě za porodu. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

LUSKA, [?]. Reumatismus u dětí. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

MOUDRÝ, [?]. O vlivu sportu, zaměstnání a stáří na porod. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

OSTRČIL, Antonín. O bezbolestném porodu. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

OSTRČIL, Antonín. O výchově akušerek. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1926, roč. 14, č. 7, s. 1-5.

PACHNER, František. Opakovací kursy pro porodní asistentky. In Československá nemocnice, 1934, roč. 4, č. 9, s. 236-242.

PACHNER, František. Prevence v porodnictví. In Československá nemocnice, 1935, roč. 5, č. 1, s. 81-83.

SEITZ, Č. O chorobách kůže kojenců, ekzémech či ouročkách. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

ŠRÁMKA, [?]. O horečce omladnic. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

TRAPL, Jiří. O nápravě pomoci porodnické. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1920, roč. 8, č. 1, s. 3-4.

Univ. prof. Dr. Rubeška proti smíšenému systému. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1920, roč. 8, č. 1, s. 2-3; roč. 8, č. 2, s. 2-3.

VEVERKA, [?]. O sterilitě. O důležitosti vody plodové. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1935, roč. 23, č. 4, s. 5.

WEISNER, Antonín. Vývoj stavu porodních asistentek v Československu. In Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek, 1923, roč. 11, č. 5, s. 3-4; 1923, roč. 11, č. 9, s. 8-11.

WEISNER, Antonín. Vývoj stavu porodních asistentek. In *Věstník věnovaný zájmům porodních asistentek*, 1923, roč. 11, č. 5, s. 3-4; č. 6, s. 2-5; č. 7-8, s. 3-5; č. 9, s. 8-11.

Monografie a zborníky ako celok:

BOKESOVÁ-UHEROVÁ, Mária. *Dejiny zdravotníctva na Slovensku*. Martin, 1989.

FALISOVÁ, Anna. *Zdravotníctvo na Slovensku v medzivojnovom období*. Bratislava, 1999.

FALISOVÁ, Anna, MOROVICSOVÁ Eva. *Pôrodné asistentky a ošetrovatelky na Slovensku v rokoch 1918-1938*. Bratislava, 2015.

LENDEROVÁ, Milena a kol. *Ženy s kuffíkem a nadějí: Porodní báby a asistentky v českých zemích od poloviny 19. století do poloviny 20. století*. Praha, 2019.

PACHNER, František – BÉBR, Richard. *Učebnice pro porodní asistentky*. Praha, 1932.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

FALISOVÁ, Anna. *Vzdelávanie žien pre pôrodnícku prax (1918-1938)*. In BUJALCOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ludmila. *Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny*. Martin, 2007, s. 37-42.

MOROVICSOVÁ, Eva. *Počiatky inštitucionálnej prípravy pôrodných asistentiek*. In *Ošetrovateľstvo a pôrodná asistancia*, 2006, roč. 4, č. 1, s. 8-9.

MOROVICSOVÁ, Eva. *Profesionálna príprava a pôsobenie pôrodných asistentiek v prvej Československej republike*. In BUJALCOVÁ, Mária – PAVLÍKOVÁ, Ludmila. *Zborník príspevkov z 8. medzinárodného sympózia o dejinách medicíny, farmácie a veterinárnej medicíny*. Martin, 2007, s. 199-205.

MOROVICSOVÁ, Eva. *Zdravotnícke školstvo na Slovensku od roku 1948 do druhej polovice 60. rokov 20. storočia*. In SLABOTÍNSKÝ, Radek. *Medicína, farmácie a veterinárni lekárství: kapitoly k dejinám a vybraným témam*. Brno, 2017, s. 58-70.

MÜLLER, Gustav. *Čsl. st. babická škola v Bratislavě*. In MĚSKA, Adolf – ŠACHA A. *Sborník vydaný Spolkem československých lékařů v Bratislavě v příležitosti Valného shromáždění Ú. J. Čsl. L. dňa 27. - 29. júna 1925 v Bratislavě*. Príloha Bratislavských listov, sv. 1, 1925, s. 28-32.

OTRUBOVÁ, Jana – JANKECHOVÁ, Monika. *História ošetrovateľského vzdelávania v meste Nové Zámky*. In BEŤKOVÁ, Melánia – MATIŠÁKOVÁ, Iveta. *Historické pohľady na vývoj ošetrovateľstva a ošetrovateľského vzdelávania*. Trnava, 2010, s. 110-118.

PEKAŘOVÁ, Katarína. *Niekoľko poznámok k dejinám vzdelávania babíc do roku 1918*. In ROLLEROVÁ, Anna. *Dimenzie jazykového vzdelávania v nefilologických odboroch. (Tradícia a súčasnosť)*. Bratislava, 2013, s. 151-161.

STRAKA, Jozef. *O pôrodných asistentkách*. In STODOLA, Ivan. *Zdravotné predpisy na Slovensku*. Martin, 1937, s. 101-103.

Legislatíva:

1876. évi XIV. törvénycikk a közegészségügy rendezéséről. Dostupné na: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87600014.TV&targetdate=&printTitle=1876.+%C3%A9vi+XIV.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>.

VLÁDNE NARIADENIE č. 77/1951 o stredných zdravotníckych pracovníkoch. In *Zbierka zákonov Slovenskej republiky*. Ročník 1951, zo dňa 11. septembra 1951.

VLÁDNÍ NAŘÍZENÍ č. 154/1929 o podmínkách pro přijetí do státních ústavů pro vzdělání a výcvik porodních asistentek, o zkouškách přijímacích, o výši školného, výši zkušebních tax, o zkouškách prospěchových a o zkoušce závěrečné, o znění diplomu a znění slibu. In Sběrka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1929, částka 60, vydána dne 30. října 1929, s. 1223-1226.

ZÁKON č. 186/1960 o soustavě výchovy a vzdělávání. In: Sběrka zákonů Československé socialistické republiky. Ročník 1960, Částka 82, vydána dne 28. prosince 1960, s. 465-652.

ZÁKON č. 200/1928 Sb. o pomocné praxi porodnické, jakož i o vzdělání a výcviku porodních asistentek (porodních pomocnic). In Sběrka zákonů a nařízení státu československého. Ročník 1928, částka 71, vydána dne 14. prosince 1928, s. 1202-1205.

ZÁKON č. 95/1948 o základní úpravě jednotného školství (školský zákon). In Sběrka zákonů a nařízení republiky československé. Ročník 1948, Částka 38, vydána dne 10. května 1948, s. 829-838.

Počet slov: 11 710

Počet znakov vrátane medzier: 86 684